

מסביב לפרשה

פנחס: תדיר ושאינו תדיר קודם

הרב יואב פלדמן

במדבר כח כג, כד

מִלִּבְדֵּעֹלֶת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד תַּעֲשֶׂן אֶת־אֱלֹהִים:

כִּאֲלֹהֵי תַעֲשֶׂן לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לַחֶם אִשֶׁה רִיח־נִיחֹחַ לִיקֹקֶךָ עַל־עֹלֶת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

תלמוד בבלי מסכת זבחים דף פט עמוד א

/מתני'. כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, התמידין קודמין למוספין, מוספי שבת קודמין למוספי ר"ח, מוספי ר"ח קודמין למוספי ר"ה, שנאמר: מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד א

היו לפניו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוסף - מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף, שזו תדירה וזו אינה תדירה. רבי יהודה אומר: מתפלל של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת. אמר רבי יוחנן, הלכה: מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף.

תוספות מסכת ברכות דף כח עמוד א

הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף - מכאן יש ליזהר ביוה"כ להתפלל תפלת שחרית **קודם שש שעות ומחצה דהיינו קודם שיגיע שעת המנחה דאל"כ היו צריכין להתפלל תפלת המנחה** קודם והר"י אומר דאינו צריך דהא דקאמר שיתפלל תפלת המנחה קודם היינו כשיש לו לעשות צרכיו שלא יוכל להתפלל תפלת המנחה בזמנה וצריך להתפלל שניהם מיד כגון שהיה לו לילך לסעודה גדולה כמו לנשואין ומתיירא שמא ימשוך בסעודתו או שישתכר אבל אם היה לו שהות **להתפלל אחר תפלת מוסף תפלת המנחה בזמנה אין לו להקדים תפלת המנחה אלא יתפלל כסדר מוסף ואח"כ מנחה.**

חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף כח עמוד א

ת"ר היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוספין מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוספין, **יש לפרשה כפשוטה בשהיו שתיהן לפניו כלומר שהיה בדעתו להתפלל עכשיו שתיהם ואם לא היה בדעתו להתפלל תפלת המנחה עד דמדומי חמה מתפלל של מוספין לבדה דלמה יתחייב להקדים ולהתפלל תפלת המנחה מחמת תפלת המוספין, וכן נ"ל שראייתה משמן של ראשונים, אבל בתוס' לא פירשו כן עד שהוצרכו לומר דעכשיו שמאחרין בתפלת יוצר ביום הכיפורים עד לאחר שש שעות ומחצה שיש מן הדין להקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין, ולא דבר עמא הכין ולפי פי' ראשון א"ש, ומ"מ מסתברא שאלו עבר והקדים תפלת המוספין לתפלת המנחה ואפי' במקום שיש לו להתפלל תפלת המנחה תחלה יצא וא"צ לחזור עוד ולהתפלל של מוספים שניה**

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ג הלכה יא

היו לפניו שתי תפלות של מנחה ושל מוספין מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוספין, ל ויש מי שמורה שאין עושין בציבור כן מ כדי שלא יטעו.

כסף משנה הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ג הלכה יא

ומ"ש רבינו ויש מי שמורה וכו' הוא להנצל מקושיא זו של יה"כ דכיון דבצבור הוא אין עושין כן כדי שלא יטעו ויבא איזה יחיד מהם ביום אחר קודם שתגיע זמן המנחה להתפלל תפלת המנחה ואח"כ תפלת המוספין. והנכון לקצר בפיוטים בתפילת השחר ולכוין להתחיל להתפלל תפלת המוספין קודם שיגיע זמן מנחה גדולה וכן אנו נוהגים:

תשובות והנהגות כרך ב סימן שלח

יש מדליקין נ"ח לפני מעריב ויש מדליקין רק אחר מעריב, והנהגין להדליק אחרי מעריב היינו משום שמעריב הוא תדיר וגם יש בה מצות ק"ש שהיא דאורייתא (שע"ת), ברם נראה דהיינו כשלפניו שתי המצוות מעריב ונ"ח תדיר קודם, אבל בישיבה שהסדר להתפלל מעריב מאוחר, או כל מי שתמיד המנין הקבוע שלו הוא מאוחר, (אף שמדינא לכתחילה צריכים להתפלל מיד אחר צאה"כ כמפורש בפוסקים אלא אין מפסיקין בסדר לימוד, ולפעמים יש עסקים מעכבים וכדומה), וכה"ג אין הוא עומד להתפלל מעריב, אין ענין להקדים מעריב לנ"ח, שדין תדיר קודם הוא רק בעומד לקיים שניהם, ואף שביוהכ"פ ור"ה איתא שלא לאחר מוסף עד זמן מנחה גדולה מחשש דאז יצטרך להתפלל מנחה קודם דתדיר, היינו באותה מצוה גופא דהיינו בנידון דידן "תפלה", דכשמתפלל אז יתפלל התפלה דתדיר, אבל בשתי מצוות החיוב להקדים את התדיר הוא רק כשעומד לקיים שתי המצוות עכשיו ממש. ואם לא נימא כן כל השנה יאסר לקיים שום מצוה אחר זמן מנחה או מעריב לפני שיתפלל, אך פשוט דכל זמן שאינו מזומן לקיים תפלה אין בה דין תדיר שלא לקיים לפני מצוות אחרות.

שו"ת באר יצחק חלק אורח חיים סימן כ

ע"ד מה שנסתפק כ"ת במי שאיחר לבא לבהכ"נ בימים שיש בהם קרבן מוסף ומצא ציבור מתפללין מוסף והוא לא התפלל עדיין שחרית, אם יתפלל מוסף עם הציבור ואח"ז יתפלל שחרית ביחידות.

לכאורה נראה כיון דקיי"ל תפלות נגד תמידין תקנו, א"כ כיון דתמיד של שחר היה קרב בראשונה ואין לך דבר שיהא קרב קודם לו, לכן אפשר דאסור לו להתפלל מוסף קודם שהתפלל שחרית:

ענף א. אכן לדינא נראה לומר דיכול להתפלל מוסף עם הציבור אף שלא התפלל שחרית, משום דהא מבואר במנחות (דף מ"ט) דהא דאין לך דבר קרב קודם תמיד של שחר אין זה אלא למצוה בעלמא, וכמש"כ התוס' יומא (דף כ"ט) בד"ה אלא אפילו כו', ובפסחים (דף נ"ח) בד"ה העולה כו', ובעירובין (דף ב') בד"ה שלמים כו', וכמו שהעלה המל"מ (בפ"א מה' תמידין ומוספין) וכמבואר בירושלמי (רפ"ב דיומא). ולכן כיון דבדיעבד כשר אם הקריב התמיד אחר קרבן מוסף, ע"כ בתפלה דאסמיכניהו רבנן אקרבנות לא תקנו נגדן רק מה שבדיעבד מעכב בקרבנות.

וראי' לזה מהא דקיי"ל בברכות (דף כ"ז) היו לפניו שתי תפילות אחת של מוסף ואחת של מנחה מתפלל מנחה ואח"כ מוסף, וקיי"ל דמוספין כל היום, ולכתחלה יכול לאחר תפלת מוסף עד שבע שעות ואח"ז מקרי פושע, וכמבואר שם (דף כ"ח), וקשה איך יכול לכתחלה לאחר לתפלת מוסף עד ז', הא כשיגיע זמן חצי שבע יהא מחוייב להתפלל מנחה בתחלה ואח"ז מוסף, והא קיי"ל דבקרבנות צריך להקריב קרבן מוסף ואח"ז תמיד של בין הערבים דעלי' השלם כו', וע"כ מוכח מזה דכיון דבדיעבד כשר בהקריב תמיד של בין הערבים בתחלה ואח"ז של מוספין כמש"כ התוס' והמל"מ שם, ואף דמדרבנן פסול אם הקריב כל הקרבנות אחר תמיד של בין הערבים כמש"כ התוס' שם בשם התוספתא, עכ"ז אמרינן דכיון דמה"ת כשר בדיעבד לכן בתפלה כה"ג מותר לכתחלה, א"כ ה"ה בהא דקיי"ל דכל הקרבנות שהקריבן קודם תמיד של שחר כשרים מה"ת, ואף אם נאמר דמדרבנן פסולים, בכ"ז בתפלה מותר זה אף לכתחלה.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סח

והנה בהא דעולת התמיד דקודם הא איכא כמה קראי הא דתניא בפסחים דף נ"ח ע"ב מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה העולה ואמר רבא העולה עולה ראשונה ופרש"י העולה החשובה האמורה תחלה לכל העולות והיינו עולת התמיד דפרשת קרבנות בפ' פינחס והובא בכמה מקומות בש"ס, וגם משמע שהוא ענין אחד עם זה דאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים, דהא בסיפא דהאי ברייתא קתני ומנין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים ת"ל והקטיר עליה חלבי השלמים ואמר רבא עליה השלם כל הקרבנות כולן, שהוא למוד גם מחד קרא, דלכן משמע שאין זה מדין תדיר קודם אלא ענין אחר שעבודת המזבח אסור להתחיל בקרבן אחר אלא בקרבן תמיד של שחר וצריך להשלים דוקא בתמיד דבין הערבים. ואיכא קרא דמתני' זבחים דף פ"ט ע"א דתנן התמידין קודמין למוספין שנאמר מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה וקרא זה מפורש במתני' שהוא משום דתדיר קודם כמפורש במתני' שהתחיל בהא דכל

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

התדיר מחברו קודם את חברו ולמד מזה גם מוספי שבת קודמין למוספי ר"ח = ראש חודש = ומוספי ר"ח קודמין למוספי ר"ה = ראש השנה =. ואיכא למילף גם דבעולת התמיד כתיב בבקר ובמוספין כתיב ביום כדכתבו התוס'. ואף שתירצו התוס' דקרא דמלבד הוא לשחיטה וזריקת הדם דעולת התמיד וקרא דהעולה ראשונה הוא להקטרת האברים ולר' חיים בתוס' זבחים ד"ה כל הוא לאקדומה לחביתין, עכ"פ ודאי דין זה דנאמר בהקטרה אינו מדין תדיר וכמפורש שילפינן מקרא זה שנקטר גם קודם מנחת חביתין אף שג"כ הוא תדיר כמו התמידין ביוםא דף ל"ד ע"א, וגם אף שתירצו גם את זה דצריך קרא דמלבד אף שאיכא הטעם דיוקדם מה שנאמר בבקר למה שנאמר ביום במנחות דף מ"ט ע"א ד"ה ת"ל, מ"מ איכא גם דין זה שנמצא שאיכא ג' דינים בקדימת התמיד למוספין.

וא"כ כשתיקנו תפלת שחרית כנגד התמיד מסתבר דתיקנו כנגד כל ג' הדינים ואף שהקטרה שהוא מקרא דעולה ראשונה לא שייך זמן דארבע שעות לכאורה, לא רצו להאריך הזמן יותר מד' שעות בשביל שהוא גם כנגד שחיטה וזריקת הדם, וגם אפשר שזה שהקטרת עולת התמיד תהיה הראשונה ואסור להקטיר קודם אברי עולת התמיד הוא רק בזמן הקרבת עולת התמיד שהוא עד ד' שעות, אבל אם מאיזה סבה לא הקריבו האברים בזמן זה אין להם שום חשיבות דאברי התמיד אלא אברים שניתותרו, שאם נימא כן גם בשביל הקטרת האברים נמי הוא התקנה והזמן דד' שעות.

ולכן מסתבר שאף אם נימא דמעלת תפלה בצבור עדיפא מתמיד מאיזה טעם אין להקדים לשל שחרית אפילו בשביל תפלה בצבור משום דמטעם קרא דזעריך עליה העולה שהוא איסור להקטיר תחלה לא מצינו דתפלת צבור עדיפא ולכן אף שבדיעבד יצא נמי מסתבר דלכתחלה לא יתפלל מוסף קודם שחרית אף בשביל תפלה בצבור

ספר אבודרהם ברכת הלחם זימון ברכת המזון

כתב ה"ר גרשון ברבי שלמה יש מאנשי הדור שמוכיחין מזה הירושלמי במעשה שאירע כי בראש חדש טבת שמוציאין שני ס"ת א' של ר"ח וא' של חנוכה וטעה ש"צ ופתח אותו של חנוכה ובירך הקורא עליו. והזכירוהו הצבור כי טעה ובר"ח שהוא תדיר יש לו לקרות ראשונה והפסיק וגלל ספר תורה עד שהגיע לפרשת ר"ח. ויש שרצו לומר כי לא היו צריכין מתחלה להפסיק ולפתוח ס"ת של ראש חדש אף על פי שהסדר כן כיון שנזדמן לו לקרות בשל חנוכה תחלה ואין מעבירין על המצות כדאמרין ביוםא בפ' **אמר להם הממונה (יומא ל"ג ב) עבורי דרעא אטוטפתא אסור. ויש סיוע לדעתנו שציונו לגלול ולהפסיק דקתני התם כל המצות מעכבות בעי ר' ירמיה אפי' הקדים תפלה של ראש לתפלה של יד א"ל אף אנא סבר כן ומדקתני מעכבות משמע שאם הניחם כן לא יצא וצריך להניחן כסדר מצותן. ע"כ דברי ה"ר גרשון.**

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרפד

הגה: * <ד> ואם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה (יז) ה צריך [ד] להפסיק לקרות בשל ר"ח (אבודרהם הלכות ברכות); * (יח) ואם צריך לברך על קריאת ר"ח, עי' לעיל סימן ק"מ.

ט"ז אורח חיים סימן תרפד ס"ק ד

(ד) (פמ"ג) ואם טעה והתחיל כו'. כן כ' האבודרהם וז"ל מדקתני מעכבות משמע שאם הניחה כן לא יצא דצריך להניחם כסדר מצותן עכ"ל משמע דעתו דגם בחנוכה ור"ח כן אם הקדים בחנוכה דצריך לחזור כסדר שאמרו חז"ל והוא תמו' הפלא ופלא חדא דהאי גמרא שהוא מביא לענין תפילין ליתא בשום דוכתא בתלמוד ותו דאדרבא מבואר בסי' כ"ח בב"י וז"ל ולפ"ז אם אירע שפגע בשל ראש תחלה צריך להעביר על אות' מצוה ויניח של יד תחלה וכ"כ הרא"ש והרמב"ם דלא כנ"י שכתב שיניח של ראש תחלה ולא יעבור על המצו' עכ"ל משמע דלכ"ע אם הניח של ראש תחלה ואח"כ של יד דודאי א"צ להסיר אותם ולחזור ולהניחם כסדרן ואין בזה שום דיעה או סברא לעשות כן וכ"פ בש"ע סי' כ"ה אם פגע בשל ראש תחלה צריך להעביר על אותה מצו' ויניח של יד תחלה כו' ולא אמר רבותא גדולה **דאפי' כבר הניח של ראש תחלה ואח"כ של יד צריך להסיר' אלא פשיטא שזה אינו אלא כיון שכבר הם על ראשו וידו בדיעבד קיים עכ"פ מצות תפילין דהא הטע' בגמ' שם דכתיב והיו לטוטפו' בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שנים וכיון שיש כאן בראשו וידו שנים די בכך דהא אף על גב דבשעת התחלה לא עביד שפיר מ"מ בהוייתן עליו יש כאן בדין והכי נמי בקריאת חנוכה קודם ר"ח בדיעבד יצא ואף על גב דעבר על תדיר קודם. והכי מוכח בפ' כל התדיר דף צ"א דמבעיא לן בתדיר ושאינו תדיר וקדם ושחט' לאינו תדיר מאי מי אמרי' כיון דשחט ליה מקריב ליה או דלמא דמאחר בדמו עד דמקריב ליה בתדיר והדר מקריב ליה בשאינו תדיר ואי סלקא דעתך דאם עבר על תדיר קודם לא יצא אפי' דיעבד מאי מספקא ליה לתלמודא בזה לענין היאך יעשה אחר קדימה זו דהא פסול לגמרי תכף שעבר על תדיר קוד' אלא ודאי דמכח זה אין שייך פסול ותו ראייה ממ"ש שם בזבחים דתפלת המנחה קודם למוספין משום דמנחה תדיר טפי ומדמי ליה לשאר תדיר ואנן קי"ל בסי' רפ"ו דאם עבר והקדים תפלת המוסף למנחה יצא כו' אלא לכתחלה צריך להקדים המנחה עכ"ל. וא"ל ממ"ש בסי' ק"ח בשכח להתפלל מנחה בשבת והתפלל ב' במוצ"ש והבדיל בשנייה ולא בראשונה דראשונה לא עלתה לו כיון שצריך להתפלל תפלת החוב ברישא וצריך להתפלל פעם ג' ולא אמרי' דסגי בדיעבד מה ששינה והתפלל של תשלומין ברישא דשאני התם דשל התשלומין אין זמנה כלל באותה שעה כיון שצריך להתפלל של חובת שעת' והוה כמתפלל תפלה שלא בזמנה מה שא"כ במוסף ומנחה ששניהם זמנם אלא שיש למנחה מעלת תדיר דישי טפי מעלה לחובת שעתיה ממעלת התדיר על אינו תדיר וכבר כתבתי מזה בסימן ק"ח ע"ש ע"כ נראה לעניות דעתי דהאי פיסקא דרמ"א לאו דסמכא הוא וכיון דפתח בדיעבד בשל חנוכה אין מחזירין אותו לחזור ולקרות בשל ר"ח תחלה ותו דאיכא פלוגתא אם צריך לחזור ולברך על מה שחוזר לקרות כנזכר בסימן ק"מ והיאך נאמר שיפסיק ויתחיל לקרות בשל ר"ח ויכניס עצמו לספק ברכה אלא העיקר דבדיעבד קורא הכהן בשל חנוכה ואחר כך יקרא לאחרים בשל ר"ח כנ"ל וכ"כ לי הרב מהר"ר נפתלי כ"ץ ז"ל בתשובה רק שהוא בא לפלפל בפירוש הגמרא שמביא האבודרהם ואמרתי לו שאין זה כלל בגמרא כמש"ל ונתחרט על זה ואמר אנא סמכתי עליו וסברתי שהוא בגמרא אבל באמת אינו כלל בגמרא:**